

*Грималюк А. М.,**асистент кафедри німецької філології**Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника**Ткачук Н. О.,**доктор філософії,**доцент кафедри німецької філології**Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ ФРАЗЕОСЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «ЛІНОЦІ» В ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРІ (НА ПРИКЛАДІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

Анотація. У статті вибірково проаналізовано фразеологічні одиниці (далі ФО) з експліцитно-лексемним компонентом “faul” в німецькомовному інтернет-просторі. Дана стаття представляє спробу визначення фразеосемантичного поля «ЛІНОЦІ», яке ґрунтується на дефініції фразеологічної одиниці та на визначенні семантичного поля. Ми ставимо за мету зробити представлення фразеосемантичного поля «ЛІНОЦІ» на прикладі фразеологізмів німецької мови та дослідження вживання цих ФО, які належать до цього фразеосемантичного поля, в інтернет-просторі. Вибір цього дискурсу пов’язаний з особливостями його стилю, що включає також вибір лексичних одиниць, включаючи ФО. В статті подається дефініція фразеосемантичного поля «ЛІНОЦІ», пояснюється його (можлива) структура із центром та периферією, подаються критерії для зарахування ФО до центру та периферії та наводяться приклади використання ФО із фразеосемантичного поля в інтернет-дискурсі.

Передумовою успішного дослідження є наявність масштабного текстового корпусу, саме тому ми обрали інтернет-простір як базу для аналізу текстового вживання нашої емпіричної вибірки. Інтернет-блоги, соціальні мережі, публіцистичні джерела та інші аспекти медійного середовища є на сьогодні багатогранною сферою відображення певних життєвих орієнтирів та цінностей суспільства. У даній віртуальній системі досліджуються й мовні трансляції реальності сьогодення, а отже це дає нам змогу провести дослідження на базі сучасного мовного матеріалу. Результати вживання, обраних нами ФО, відображують також тенденції німецькомовного суспільства у сприйнятті поняття «ЛІНОЦІ». Окрім цього, використання ідіоматичних виразів у мовленні має продуктивний вплив на читача, оскільки ФО, у порівнянні із лексичними одиницями, здатні у більшій мірі апелювати до емоційної сторони користувача, підсилити мовний матеріал експресією, привернути увагу та зацікавити через свою образність, насиченість підтекстами, алюзіями. Отже, використання ФО на сьогодні залишається актуальним питанням та широким полем для дослідження, особливо на базі інтернет-дискурсу. Значущість нашого дослідження полягає у тому, що результат може використовуватися в дослідженнях фразеології.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, семантичне поле, фразеосемантичне поле, центр, периферія, відношення, інтернет-простір.

Постановка проблеми. XXI століття є періодом технологічного процесу та розвитком засобів масової комунікації, які володіють значним впливом на людей, а отже й на методи та форми їх комунікації. Як ми уже зазначили раніше, вживання ФО у інтернет-просторі є актуальним питанням для аналізу, оскільки дозволяє простежити тенденції вибору авторами тих чи інших ФО, прослідкувати актуальні ідіоми, відокремити архаїзовані та відзначити культурно значущі у межах нашого фразеосемантичного поля «ЛІНОЦІ», які відображатимуть ментальні смисли.

Аналіз сучасних досліджень та публікацій. Фразеологія була та вже декілька десятиліть поспіль залишається однією із найбільш досліджуваних галузей мовознавства. Про це свідчать дослідження таких лінгвістів як В. Фляйшер, К. Пальм, Я. Баран, М. Гамзюк та ін.. Предметом дослідження фразеології є фразеологічна одиниця. Для визначення фразеологічної одиниці існує сьогодні понад десяток дефініцій, але жодна з них не знайшла загального визнання дослідниками. У нашому дослідженні ми виходимо з визначення ФО у мовознавчій науці, згідно з яким фразеологічною одиницею, або фразеологізмом, традиційно називають стійке сполучення слів, що граматично організоване за моделями словосполучення або речення, і має семантичну злитість компонентів, цілісність значення й відтворюваність у процесі мовлення.

Внаслідок постійних пошуків шляхів вивчення системних зв’язків лексичного складу мови виникла теорія семантичного поля. Лексико-семантичне поле, як лінгвістична одиниця, започаткована в XIX ст. Тоді виникають роботи Мішеля Бреала, французького лінгвіста й історика, який перший увів поняття «семантика», але розумів його як діахронічну галузь досліджень, тобто як аналіз історичних змін значень слів [1, с. 156]. Пов’язаний з іменами Й.Тріра та В. Порціга, польовий підхід до вивчення лексики певної мови дозволяє вивчати мовні одиниці у їхніх різноманітних зв’язках, аналізувати лексику як систему взаємозумовлених елементів.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики спостерігається велика кількість методологічних підходів та теоретичних концепцій до вивчення семантичного поля. Тому й єдиного та остаточного трактування семантичного поля на даний момент не існує. Ми представляємо спробу визначення фразеосемантичного поля на базі визначення фразеологізму та визначення семантичного поля.

Виклад основного матеріалу. Почнемо із дефініції, іншими словами трактування, фразеосемантичного поля. Вважаємо логічним, що до дефініції чи трактування можна підійти із визначення фразеологічної одиниці та визначення семантичного поля.

Такі основні характеристики семантичного поля беруться за основу:

(i) ієрархічна структура, в основі якої лежить певне відношення між одиницями семантичного поля,

(ii) сукупність лексичних одиниць, поєднаних спільністю семантики

Базуючись на поглядах мовознавців щодо поняття «фразеологічна одиниця», ми виходимо з того, що найважливішими ознаками, якими володіє ФО, та за допомогою яких ми відмежовуємо ФО від словосполучень та речень, які не є фразеологічними одиницями, є:

1) *ідіоматичність* – трактується як неможливість виведення семантики ФО із суми значень складових його компонентів. Тобто, як зазначає В. Фляйшер, під час фразеологізації відповідні складові зазнають семантичної трансформації, або ж переосмислення [2, с. 30–32];

2) *стійкість* – одна із найважливіших характерних рис ФО, за допомогою якої її відмежовують від вільного словосполучення. Загалом стійкість ФО розглядають як властивість ФО не змінюватися, тобто зберігати свою структуру, лексичний склад та семантику. Проте, не виключається можливість варіативності. Під нею слід розуміти вживання ФО із зміненими структурою та семантикою;

3) *відтворюваність* – під нею розуміємо, що ФО закріплена у свідомості мовців як певна єдність й функціонує в мові як мовний конструкт;

4) *полілексичність* – ФО має складатися щонайменше з двох слів, при цьому верхньою межею вважається речення [3, с. 15].

Крім того, на думку більшості лінгвістів, ФО характеризується, *цілісністю значення, метафоричністю та номінативно-експресивною функцією.*

Ще Празькою лінгвістичною школою були введені для семантичного поля терміни «*центр та периферія*». Подані вище ознаки ФО беремо за основу для визначення «центру» та «периферії» нашого фразеосемантичного поля.

Спробуємо передбачити приналежність ФО до названих «центру» та «периферії» фразеосемантичного поля. У центрі знаходяться ті ФО, які володіють повністю всіма найбільш релевантними рисами. Периферія включає в себе лексичні одиниці, які мають не всі ознаки. Ознака «ідіоматичність» є, на нашу думку, ознакою, якою повинна володіти кожна ФО у фразеосемантичному полі. Втрата ознак ФО віддаляє ФО від центру поля до периферії поля. Межа між центром і периферією буває не зовсім чіткою [2, с. 68].

Для нашого дослідження фразеосемантичного поля «ЛННОЩІ» ми здійснили вибірку 35 фразеологічних одиниць на базі 3 лексикографічних джерел [4; 5; 6]. Кожен фразеологізм експліцитно маркований компонентом «*лінивий*» (“*faul*”) та вживається для характеристики ледачої людини або її діяльності, а саме «небажання працювати». Саме ці два терміни лягають в основу для розмежування «центру» та «периферії» фразеосемантичного поля.

До «центру» нашого фразеологічного фонду увійшли ФО на зразок словосполучень, для яких характерна наявність біль-

шої кількості ознак ФО. Такими є, наприклад, такі ФО: *ein fauler Sack, faul wie Mist, vor Faulheit stinken, ein faules Stück* та ін.. ФО *ein fauler Sack* володіє:

1) ознакою ідіоматичності, оскільки не виводимо значення ФО із значень компонентів “*faul*” та “*Sack*”,

2) ознакою стійкості, оскільки компонент “*faul*” не можемо замінити на інший компонент, зберігши значення,

3) ознакою відтворюваності, оскільки вживання ФО можливе мовцем завдяки існуванню в свідомості як мовного конструкту із значенням,

4) ознакою полілексичності, оскільки складається з двох компонентів.

До «периферії» ми відносимо стійкі речення та фрази. Такими є, наприклад, *Arbeit gibt Brot, Faulheit bringt Not, auf dem Faulbett liegen, sich auf die faule Haut legen* та інші. Майже всі обрані нами ФО у «центрі» поля вживаються для позначення особистісної якості людини («ледар»), периферію складають фразеологізми, які описують процес «байдкування, ледарювання», тобто «ледачу діяльність». ФО *Arbeit gibt Brot* володіє ознаками, які дозволяють її віднести до периферії фразеосемантичного поля. Такими ознаками є:

1) ідіоматичність, оскільки значення ФО не конструюємо із значень компонентів ФО,

2) частковою стійкістю, оскільки можлива варіативність дієслова (*Arbeit bringt Brot, von Arbeit kommt Brot*),

3) відсутністю відтворюваності, або частковою відтворюваністю, яка пояснюється частковою стійкістю,

4) обмеженою полілексичністю, оскільки ФО є реченням.

Порівнюючи структуру семантичного та фразеосемантичного поля, варто зазначити, що в обох випадках маємо ієрархічний характер. В центрі кожного поля – головна лексема, ядро, компонент, навколо якого розгортається поле. В центрі поля – одиниці, що мають спільне з ядром і між собою значення. Периферію поля складають одиниці, які є віддалені за своїм значенням від ядра. Як і лексико-семантичне, так і фразеосемантичне поле – упорядкована система лексем, об’єднаних на основі наявності інтегральної семантичної ознаки. Воно характеризується парадигматичними та системними відношеннями між його компонентами.

У нашому дослідженні ми розглядаємо фразеосемантичне поле, яке відображає поняття “*Faulheit*”. У сучасній лінгвоконцептології дискусійною залишається проблема диференціації термінів «*поняття*» та «*концепт*». Нерідко вони розглядаються як еквіваленти, проте у сучасному науковому дискурсі більшість дослідників розмежовують дані терміни [7]. М. П. Кочерган підкреслює, що поняття відтворює денотативне значення слова, а концепт – інтерпретаційний компонент значення [8, с. 17]. Отже, на відміну від концепту, поняття ґрунтується лише на істотних, суттєвих ознаках об’єкта, воно має простішу структуру та пов’язане з раціональним знанням. Отже, розглядаючи ядро фразеосемантичного поля, ми звертаємося до словникового визначення за яким “*Faulheit*” – *das Faulsein, Unlust, sich zu betätigen* [9], *Eigenschaft, nichts tun zu wollen, Arbeitsunlust, Arbeitsscheu* [10].

Виходячи із зазначеної інформації, до центру фразеосемантичного поля ми віднесли стійкі ФО, на зразок словосполучень, що наділені спільним семантичним значенням, яке є якісною характеристикою особистості – «бути лінивим, ледачим, неробкою». До периферії увійшли ФО з структурою речення

(прислів'я, цитати) значення яких описує «процес байдикування, ледарювання». Вищезазначену інформацію розглянемо на прикладі *зобр. 1*.

Зобр. 1

Отримані результати лексикографічного аналізу ми перевірили на базі текстового вживання у сучасному німецькомовному інтернет-просторі, оскільки XXI ст. це період активного технологічного процесу, який впливає на всі сфери суспільного життя, а отже і на мовні процеси. Ми можемо легко прослідкувати за використанням ФО нашої вибірки сучасним німецькомовним населенням на різних форумах, у соціальних мережах, власних блогах та ін... Це допоможе підтвердити вживання фразеологізмів (ФО), а також відобразить певні культурні особливості у розумінні поняття *ліноців*.

Розглянемо детальніше деякі найяскравіші приклади вживання у різних інтернет-ресурсах.

“*Faul wie Waschbären*” – У 2020 році, у період пандемії «корона-вірусу» німецький уряд випустив ролик, у якому закликав залишатися вдома та «байдикувати», і таким чином уберегти інших від поширення хвороби. У кінці ролику зазначене гасло: „*Werde auch du zum Helden und bleib zuhause. Zusammen gegen Corona*“ у якому людей, що залишаються дома прирівнюють до героїв: „*Und das Schicksal dieses Landes lag plötzlich in unseren Händen.*“ Also hätten sie getan, was von ihnen erwartet worden sei: „*Absolut gar nichts. Waren faul wie die Waschbären*“, so der Mann [11]. Цей відеоролик набув шаленої популярності у Німеччині. Про нього почали писати різні німецькомовні видання, а фразеологізм появлявся у заголовках та публіцистичних текстах. Таке іронічне використання ФО вказує на позитивну конотованість цієї ідіоми, тобто «ліноців» у даному контексті не зображені як недолік чи негативна риса людини, а навпаки, вони можуть зробити з вас «героя». Приклади вживання цієї ФО розглянемо на *зобр. 2* та *зобр. 3* з німецькомовних онлайн-видань “*Volkstimme*” та “*Kurier*” у формі заголовка для привернення уваги читача:

Зобр. 2

Зобр. 3

“*Faul wie die Sünde*” – Компаративний фразеологізм також активно використовується у німецькомовному інтернет-просторі, а саме у блогах, публіцистичних статтях, відеороликах. Через складову лексему *Sünde* (гріх), ми спостерігаємо використання ідіоми у релігійному контексті, у протиставленні думок «лінь – це гріх» та «лінь – це спосіб відпочинку». Приклад на *зобр. 4* з блогу про в’язання та *зобр. 5* підпис під фото, де автор засвідчує своє небажання вийти на прогулянку у неділю, а просто «*noicmu ma nosnamu – ... am Sonntag nix Spaziergang... vollfuttern und pennnen!!!!*» [12].

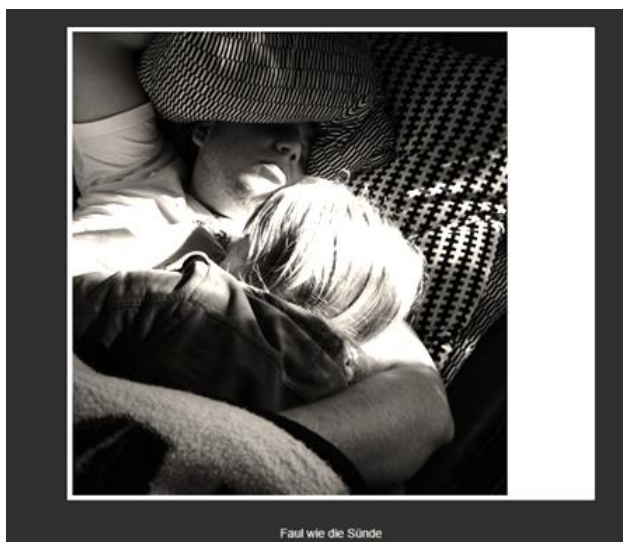
“*Auf der faulen Haut liegen*” – ФО, яка зустрілася нам у 3 лексикографічних джерелах, показала продуктивну кодифікацію і в текстових вживаннях: публікації в німецькомовній пресі, дописи в соціальних мережах, назва музичної композиції сучасної німецької панк групи. В соціальній мережі *instagram* ми знаходимо допис про жінку похилого віку, яка не байдикує, а продовжує працювати медичною сестрою і бажає працювати до 75 років: “*Anstatt sich auf die faule Haut zu legen, arbeitet Babette von Sauberzweig jede Woche 25 Stunden als Krankenschwester. Könnten Sie sich das im Alter vorstellen?*» [13].

Strickforum Blog

Faul wie die Sünde

Зобр.4

Faul wie die Sünde

Зобр. 5

У наведеному контексті поняття «лінощі» зображено як негативна характеристика особистості, яка не притаманна героїні допису. Проте, в інших інтернет джерелах ми зустрічаємо публікації, де «лінощі» не є недоліком чи вадою. Наприклад, на своїй сторінці, фірма “biebrach-doerr”, яка спеціалізується на ремонті кавових машин та інших приладів, публікує новину про неробочі дні у Великодні свята. У заголовку публікації автори використовують фразеологізм “Auf der faulen Haut liegen” та підкреслюють позитивну конотованість неverbально – через зображення кролика зобр. 6:

Зобр. 6

“Faulheit ist die Furcht vor bevorstehender Arbeit” – Цитати та афоризми відомих особистостей залишаються часто вживаними в соціальних мережах. Розглянемо цитату давньоримського політичного діяча та філософа Марка Туллія Цицирона – Faulheit ist die Furcht vor bevorstehender Arbeit (Лінощі – це страх перед очікуваною роботою). Цю цитату запозичують користувачі соціальних мереж twitter, facebook, pinterest для своїх дописів та публікацій, наприклад зобр. 7 реклама “Taxfix Deutschland” – платформа, яка допомагає користувачу заповнити податкову декларацію.

Зобр. 7

Висновки. Вибрані нами ФО є поширеним явищем у сучасному інтернет-дискурсі, оскільки можуть мати важливий продуктивний вплив на читача/користувача. За допомогою ідіоматичних виразів, образності мовного матеріалу, можна апелювати до емоційної сторони особистості, що супроводжується утворенням оцінного судження, а також зацікавити та загострити увагу на потрібному моменті. ФО, які входили до центру нашого фразеосемантичного поля показали частотніше текстове маркування, проте і серед периферійних фразеологізмів були ті, які продовжують вживання у інтернет-просторі, наприклад, цитати відомих особистостей, що створюють алюзію на свого автора. Серед стилістичних функцій обраних нами ФО ми виділяємо їх використання в заголовках, підзаголовках, назвах рубрик і т. д. для акцентування уваги на матеріалі та з метою надати йому більшої емоційності.

Колишній канцлер Німеччини Герхард Шредер зазначав: “Es gibt kein Recht auf Faulheit in unserer Gesellschaft” (В нашому суспільстві не існує права на лінощі) [14], проте на сьогоднішній день ми спостерігаємо тенденцію до менш категоричного ставлення суспільства до поняття «лінощі». Це поняття перестає носити негативний характер, оскільки у шаленому ритмі сьогодення людям потрібна можливість для відпочинку, або лінощі є необхідні для забезпечення певного іншого явища чи події чи дії. Наша вибірка текстового матеріалу здійснена на базі сучасного цифрового спілкування в інтернет-просторі, вона підтверджує зміну у світоглядній культурі сучасного німецькомовного суспільства.

Література:

1. Breal Michel. Essai de semantique: science des significations. Paris: Hachette, 1897. 349 с.
2. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache: 2 durchgelesene und ergänzte Auflage. Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1997. 299 s.
3. Bürger H. Phraseologie : Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. Berlin : Erich Schmidt Verlag, 2003. 224 S.

4. Гаврись В. І., Пророченко О. П. Німецько-український фразеологічний словник. Київ : Радянська школа, 1981. Т. I, II.
  5. Röhrich Lutz. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten (Band 1–5). Freiburg, Basel, Wien, Herder, 1995.
  6. Duden – Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik hrsg. und bearb. von Günter Drosdowski und Scholze-Stubenrecht. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich : Dudenverl., 1992. S. 864.
  7. Breal Michel. Essai de sémantique: science des significations. Paris : Hachette, 1897. 349 с.
  8. Загальне мовознавство : підруч. для студ. філол. спец. ВНЗ. 2 вид., випр. і доп. Київ : Видавничий центр «Академія», 2006. 463 с.
  9. Duden: Das Große Wörterbuch der deutschen Sprache. In zehn Bänden / Hrsg. vom Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion. [Red. Bearb.: Werner Scholze-Stubenrecht (Projektleiter) ... Unter Mitarb. von Brigitte Alsleben ...]. [Ausg. in 10 Bd.]. 3., völlig neu bearb. und erw. Aufl. Mannheim : Bibliographisches Institut & F.A. Brockhaus AG, 1999.
  10. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. URL: <http://www.dwds.de> (дата звернення: 10.10. 2023).
  11. Damals im Corona-Winter 2020: „Wir waren faul wie die Waschbären!“ (Werbefilm der Bundesregierung). 16.11.2020. *Amt Berkenthin und seine Gemeinden*. URL: <https://berkenthin-amt.de/damals-im-corona-winter-2020-wir-waren-faul-wie-die-waschbaeren-werbefilm-der-bundesregierung/> (дата звернення: 25.10. 2023).
  12. Jallo Blagen. Faul wie die Sünde. 13.07.2009. *Fotocommunity*. URL: <https://www.fotocommunity.de/photo/faul-wie-die-suende-die-jallo/17801299> (дата звернення: 20.10. 2023).
  13. Altgsheldin: Babette von Sauberzweig. 7.05.2019. *RBB*. URL: <https://www.instagram.com/p/BxK68-hFweR/> (дата звернення: 20.10. 2023).
  14. Es gibt kein Recht auf Faulheit. 06.04.2001. *Manager magazin*. URL: <https://www.manager-magazin.de/unternehmen/artikel/a-126811.html> (дата звернення: 20.10. 2023).
- Джерела ілюстративного матеріалу:*
15. URL: <https://www.volksstimme.de/deutschland-und-welt/deutschland/faul-wie-die-waschbaeren-2010667> (дата звернення: 20.10. 2023)
  16. URL: <https://kurier.at/politik/ausland/faul-wie-waschbaeren-wie-deutsche-regierung-fuer-daheim-bleiben-wirbt/401098836> (дата звернення: 20.10. 2023)
  17. URL: <https://www.strickforum.de/blog/faul-wie-die-suende/> (дата звернення: 15.10. 2023)
  18. URL: <https://www.sonntagsblatt.de/artikel/meinung-kommentar/legen-sie-sich-auf-die-faule-haut> (дата звернення: 15.10. 2023)
  19. URL: https://m.facebook.com/taxfix.de/posts/2463634090525469/?locale=zh_CN&refsrc=deprecated&_rdr (дата звернення: 15.10. 2023).

Hrymaliuk A., Tkachuk N. Phraseological units of the phrase-semantic field “LAZINESS” in the Internet space (on the example of the German language)

The article deals with analysis of the phraseological units (hereinafter referred to as the “PU”) with explicit-lexeme component “faul” (*lazy*) in the German-speaking Internet Space. This article is an attempt to define the phrase-semantic field “Faulheit” (“LAZINESS”), which is based on the definition of the phraseological unit and the definition of the semantic field. Our aim is to present the phrase-semantic field “LAZINESS” on the example of the German language phraseologies and to research the usage of the PUs belonging to this phrase-semantic field in the Internet Space. The choice of this discourse is due to the features of the style which also includes the choice of the lexical units, including PUs. The article defines of the phrase-semantic field “LAZINESS”, explains its (possible) structure with a centre and a periphery, presents criteria for assigning PUs to the centre and the periphery, and gives examples of the PUs usage from the phrase-semantic field in the Internet discourse.

A prerequisite for a successful research is the availability of the massive text corps, which is why we chose the Internet Space as a base for the analysing the textual usage of our empirical sample. Online blogs, social networks, journalistic sources and other aspects of the media environment are the multifaceted sphere of certain life guidelines and the values of society reflection. This virtual system also monitors language broadcasts of today’s reality, which allows us to conduct research based on modern language material. The results of the usage of the PUs we chose also reflect the German-Speaking society tendencies in the perception of the concept of “Laziness”. In addition, the use of the idiomatic expressions in the speech has a productive influence on the reader, because PUs, compared to lexical units, are in a greater measure able to appeal to an emotional side of a user, to enhance language material with expression, to attract attention and to interest because of their vividness, saturation of the subtexts, allusions. Thus the use of PUs remains a topical issue and wide field for research, especially on the basis of the Internet discourse. The significance of our paper lies in the fact that our analysis can be used in further research in the field of phraseology.

Key words: the phraseological unit, the semantic field, the phrase-semantic field, centre, periphery, relation, the Internet space.